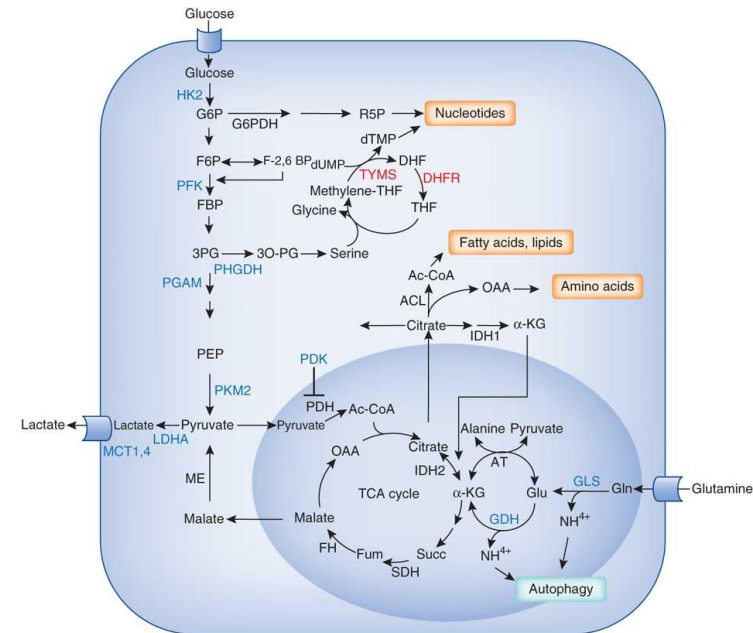

Ισοζύγια μάζας και ενέργειας στα κύτταρα

**Καθηγητής
Δημοσθένης Σαρηγιάννης**

Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Μηχανικής

Ισοζύγια

- Η μελέτη των ισοζυγίων μάζας προσφέρει απαντήσεις αναφορικά με λειτουργικά δεδομένα βιο-αντιδραστήρων και βιολογικών διεργασιών
  - Ποια είναι η ποσότητα υποστρώματος που καταναλώθηκε και δε μετατράπηκε σε προϊόν;
  - Ποια είναι η ποσότητα υποστρώματος που απαιτείται για να παραχθεί Χ ποσότητα βιομάζας
  - Ποια είναι η ποσότητα οξυγόνου που πρέπει να διοχετευθεί σε ένα βιοαντιδραστήρα έτσι ώστε να συνεχιστεί η ζύμωση;

Σύστημα και διεργασίες

- Σύστημα – το επιλεγμένο προς εξέταση τμήμα μιας διεργασίας (ή ολόκληρη η διεργασία)
  - Κλειστό σύστημα, αυτό που δεν επιτρέπει το πέρασμα μάζας από το σύστημα προς το περιβάλλον και αντίστροφα και χαρακτηρίζεται από σταθερή ποσότητα μάζας.
  - Ανοικτό, εάν επιτρέπεται η ανταλλαγή μάζας με το περιβάλλον
- Διεργασία είναι μια σειρά φυσικών επεμβάσεων οι οποίες προκαλούν φυσικές ή χημικές αλλαγές σε κάποιο σύστημα ή στο περιβάλλον
  - Διεργασία διαλείποντος έργου – κλειστό σύστημα
  - Διεργασία ημιδιαλείποντος έργου – υπάρχει είσοδος υλικών αλλά όχι έξοδος
  - Διεργασία συνεχούς έργου – επιτρέπει την είσοδο και έξοδο υλικών.

Σταθερή κατάσταση και ισορροπία

- Όταν όλες οι μεταβλητές ενός συστήματος (θερμοκρασία, πίεση, όγκος, μάζα κλπ) δε μεταβάλλονται με το χρόνο, το σύστημα βρίσκεται σε σταθερή κατάσταση.
  - Οι διεργασίες διαλείποντος και ημι-διαλείποντος έργου δε μπορούν να βρεθούν σε τέτοια κατάσταση
  - Στις ημι-διαλείποντος η μάζα αυξάνεται με το χρόνο
  - Στις διαλείποντος παρότι η μάζα παραμένει σταθερή, η φυσικοχημική κατάσταση μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου
- Οι συνεχούς λειτουργίας-έργου μπορούν να είναι είτε σταθερής κατάστασης είτε μεταβαλλόμενες

Ισοζύγιο μάζας

- Η αρχή διατήρησης της μάζας εκφράζεται με τη θεώρηση της ροής ενός υλικού μέσα και έξω από ένα σύστημα με τη μορφή του ισοζυγίου μάζας
  - Δεν είναι τίποτε περισσότερο από έναν ισολογισμό των ποσοτήτων μάζας που ρέουν μέσα στα όρια του συστήματος ή της μάζας που υφίσταται αλλαγές στο εσωτερικό του συστήματος, και παίρνει τη μορφή

$$\begin{array}{|c|} \hline \text{Συσσώρευση στο} \\ \text{σύστημα} \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline \text{Είσοδος στο} \\ \text{σύστημα} \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|c|} \hline \text{Εξοδος απο το} \\ \text{σύστημα} \\ \hline \end{array} + \begin{array}{|c|} \hline \text{Παραγωγή στο} \\ \text{εσωτερικό} \\ \hline \end{array} - \begin{array}{|c|} \hline \text{κατανάλωση στο} \\ \text{εσωτερικό} \\ \hline \end{array}$$

- Ένα ισοζύγιο μάζας μπορεί να εφαρμοστεί για τη συνολική μάζα ενός συστήματος, για ένα συγκεκριμένο είδος ατόμων ή μορίων ή για τη βιομάζα. Ο όρος της συσσώρευσης στο σύστημα μπορεί να είναι θετικός, ή αρνητικός. Το αρνητικό πρόσημο αντιπροσωπεύει την εξάντληση ήδη υπάρχοντων αποθεμάτων

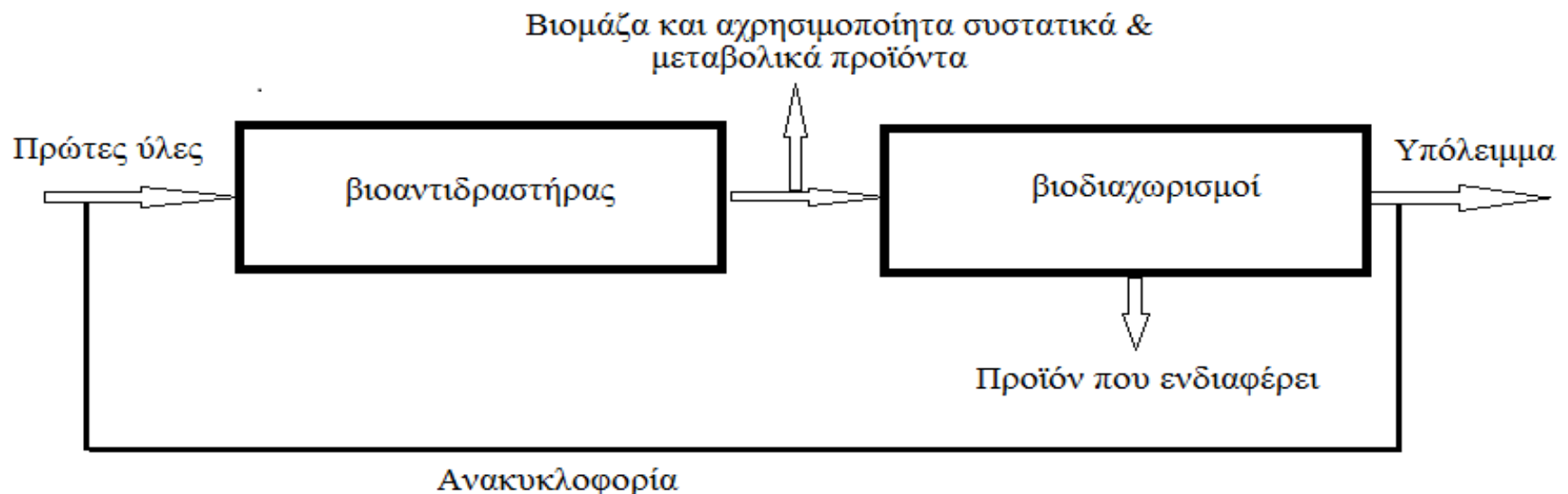
Διαδικασία εφαρμογής

- Η χρήση τυποποιημένης πορείας έχει ως αποτέλεσμα τη διευκόλυνση της παρακολούθησης και της πορείας επίλυσης. Με τα στάδια να μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερα στάδια: συγκρότηση, ανάλυση, υπολογισμός και ολοκλήρωση.
  - Α) σχεδιασμός ενός σαφούς διαγράμματος ροής με αποτύπωση όλων των διαθέσιμων πληροφοριών
  - Β) επιλογή των μονάδων μέτρησης για τις μεταβλητές του συστήματος
  - Γ) επιλογή και σαφής διατύπωση της βάσης επίλυσης του συστήματος
  - Δ) διατύπωση των παραδοχών που έχουν υιοθετηθεί
  - Ε) Εντοπισμός – εφόσον υπάρχουν – των συστατικών που συμμετέχουν σε αντιδράσεις

Βιοδιεργασία - βιοαντιδραστήρας

- Ένα δοχείο στο οποίο λαμβάνει χώρα κάποια αντίδραση
- Καταναλώνει αντιδρώντα με κάποιο ρυθμό
- Παράγει προϊόντα με κάποιο ρυθμό
- Για την έκφραση των ρυθμών απαιτείται ο καθορισμός της κινητικής των αντιδράσεων στο εσωτερικό

Κινητική

- Η μελέτη της εξάρτησης ενός ρυθμού αντίδρασης από:
  - Θερμοκρασία
  - Πίεση
  - pH
  - Συγκέντρωση προϊόντων
  - Συγκέντρωση αντιδρώντων
  - ανάδευση

Στοιχειώδεις αντιδράσεις

- Παρουσιάζουν απλά γεγονότα όπως η συμπλοκοποίηση του υποστρώματος με το ένζυμο

- Στις αντιδράσεις αυτές μόνο οι ρυθμοί κατανάλωσης είναι ανάλογοι των ρυθμών δημιουργίας και κατ' επέκταση για την παραπάνω αντίδραση ισχύει ότι

$$\frac{d[E]}{dt} = \frac{d[S]}{dt} = -\frac{d[ES]}{dt}$$

Συνολικές αντιδράσεις

- Βιοχημικές αντιδράσεις σε ολόκληρα μεταβολικά δίκτυα όπως η περίπτωση της **Γλυκόζη** $\rightarrow$ **2 πυροσταφυλικά οξέα**, ονομάζονται **συνολικές αντιδράσεις** και προκύπτουν από το άθροισμα πολλών επιμέρους απλών αντιδράσεων
- Οι ρυθμοί των επί μέρους απλών αντιδράσεων καθορίζουν και τη σχέση ανάμεσα στους ρυθμούς μεταβολής των συγκεντρώσεων των αντιδρώντων και των προϊόντων.
  - Θεωρώντας ότι υπάρχουν παράλληλες αντιδράσεις πρώτης τάξης **A** $\rightarrow$ **B** και **A** $\rightarrow$ **C** οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε κλειστό χώρο υπό ικανοποιητική ανάδευση.
  - Αρχικά υπάρχει μόνο A σε συγκέντρωση C_{A0} , με τους ρυθμούς των επιμέρους αντιδράσεων να είναι K_{1CA} και K_{2C2} .
  - Η συγκέντρωση του A μπορεί να υπολογιστεί με ολοκλήρωση της κανονικής διαφορικής εξίσωσης του ισοζυγίου.

$$\frac{dc_A}{dt} = -k_1c_A - k_2c_A$$

- Κατ' επέκταση η συγκέντρωση του A = $c_A(t) = c_{A0}e^{[-(k_1+k_2)t]}$

Συνολικές αντιδράσεις

- Από τα ισοζύγια για B και C

$$\frac{dc_B}{dt} = k_1 c_A \quad \frac{dc_C}{dt} = k_2 c_A$$

- Αντικαθιστώντας για τη συγκέντρωση C_A

$$c_B(t) = \frac{k_1 c_{A0}}{k_1 + k_2} [1 - e^{-(k_1 + k_2)t}]$$

$$c_C(t) = \frac{k_2 c_{A0}}{k_1 + k_2} [1 - e^{-(k_1 + k_2)t}]$$

- Επομένως

$$\Delta c_B(t) = \frac{k_1}{k_1 + k_2} \Delta c_A(t)$$

$$\Delta c_C(t) = \frac{k_2}{k_1 + k_2} \Delta c_A(t)$$

Συνολικές αντιδράσεις

- Επομένως

$$\Delta c_B(t) = \frac{k_1}{k_1 + k_2} \Delta c_A(t)$$

$$\Delta c_C(t) = \frac{k_2}{k_1 + k_2} \Delta c_A(t)$$

- Από τις σχέσεις αυτές – για κάθε mole του A που καταναλώνεται οι ποσότητες του B και C που παράγονται δεν είναι σταθερές αλλά εξαρτώμενες από την κινητική των επιμέρους αντιδράσεων.
- Γενικά **οι καθαροί ρυθμοί κατανάλωσης και παραγωγής** δεν είναι ανεξάρτητοι αλλά **υπόκεινται σε περιορισμούς**. Έτσι μπορεί οι ποσότητες των προϊόντων στις παράλληλες αντιδράσεις να εξαρτώνται από την επιμέρους κινητική, το άθροισμα τους ωστόσο είναι σταθερό και ίσο με την ποσότητα του A που καταναλώθηκε. Αυτοί οι περιορισμοί πηγάζουν από το νόμο διατήρησης της μάζας

Στοιχειακά ισοζύγια

Μικροοργανισμός	Περιοριστικό θρεπτικό συστατικό	μ (h^{-1})	Σύσταση (% κατά βάρος)							Εμπειρικός Χημικός Τύπος	«Μοριακό Βάρος» Χημικού Τύπου	
			C	H	N	O	P	S	Τέφρα			
Βακτήριο			53.0	7.3	12.0	19.0				8	$CH_{1.966}N_{0.30}O_{0.27}$	20.7
Βακτήριο			47.1	7.8	13.7	31.3					$CH_2N_{0.25}O_{0.05}$	25.5
<i>Aerobacter aerogenes</i>			48.7	7.3	13.9	21.1				8.9	$CH_{1.78}N_{0.24}O_{0.33}$	22.5
<i>Klebsiella aerogenes</i>	Γλυκερόλη	0.1	50.6	7.3	13.0	29.0					$CH_{1.74}N_{0.22}O_{0.43}$	23.7
<i>K. aerogenes</i>	Γλυκερόλη	0.85	50.1	7.3	14.0	28.7					$CH_{1.73}N_{0.24}O_{0.43}$	24.0
Ζύμη			47.0	6.5	7.5	31.0				8	$CH_{1.66}N_{0.13}O_{0.40}$	23.5
Ζύμη			50.3	7.4	8.8	33.5					$CH_{1.75}N_{0.15}O_{0.5}$	23.9
Ζύμη			44.7	6.2	8.5	31.2	1.08	0.6			$CH_{1.64}N_{0.16}O_{0.52}P_{0.01}S_{0.005}$	26.9
<i>Candida utilis</i>	Γλυκόζη	0.08	50.0	7.6	11.1	31.3					$CH_{1.82}N_{0.19}O_{0.47}$	24.0
<i>C. utilis</i>	Γλυκόζη	0.45	46.9	7.2	10.9	35.0					$CH_{1.82}N_{0.2}O_{0.56}$	25.6
<i>C. utilis</i>	Λιθανόλη	0.06	50.3	7.7	11.0	30.8					$CH_{1.82}N_{0.19}O_{0.46}$	23.9
<i>C. utilis</i>	Λιθανόλη	0.43	47.2	7.3	11.0	34.6					$CH_{1.82}N_{0.2}O_{0.55}$	25.5

B. Atkinson & F. Matitova. *Biochemical Engineering and Biotechnology Handbook*, Macmillan, Inc., New York, 1983.

- Η τυπική σύσταση του κυτταρικού υλικού αντιστοιχεί στον τύπο $CH_{1.8}O_{0.5}N_{0.2}$

ΣΤΟΙΧΕΙΟΜΕΤΡΙΑ ΒΙΟΑΝΤΙΔΡΑΣΕΩΝ

- Γενικά ένα σύστημα m αντιδράσεων ($r_1, \dots, r_m$) μεταξύ N διαφορετικών ουσιών $A_1, \dots, A_N$ (αντιδρώντα και προϊόντα).
- Μπορούμε να παρουσιαστεί κάθε αντίδραση j με τη μορφή:

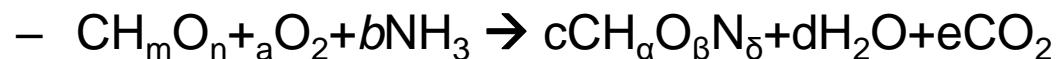
$$\sum_{i=1}^N \nu_{ij} A_i = 0$$

- $\nu_{ij} < 0$ εάν το A_i είναι αντιδρών,
- $\nu_{ij} > 0$ εάν είναι προϊόν της j αντίδρασης
- $\nu_{ij} = 0$ εάν δεν παίρνει μέρος στην αντίδραση j

Στοιχειακά ισοζύγια

- Παίρνοντας την βιολογική μετατροπή χωρίς εξωκυτταρικά προϊόντα εκτός του H_2O και CO_2

Όπου CH_mO_n αντιστοιχεί σε 1 mole υδατανθράκων και το $CH_\alpha O_\beta N_\delta$ αντιστοιχεί σε 1 mole κυτταρικού υλικού. Ισοζύγια για το C, H, O και N οδηγούν στις παρακάτω εξισώσεις:

- $C:1=c+e$
- $H:m+3b=ca+2d$
- $O:n+2a=c\beta+d+2e$
- $N:b=c\delta$

- Με το αναπνευστικό πηλίκο (RQ) (δηλαδή ο λόγος του παραγόμενου CO_2 ως προς το καταναλωθέν O_2) να δίδεται από τη σχέση
  - $RQ=e/a$

Βαθμός αναγωγής

- Σε πολύπλοκες αντιδράσεις, όπως στην περίπτωση της παραγωγής εξωκυτταρικών προϊόντων, υφίσταται ένας επιπλέον στοιχειομετρικός συντελεστής ο οποίος είναι ο βαθμός αναγωγής
  - Χρησιμοποιείται για την κατάστρωση ισοζυγίων πρωτονίων και ηλεκτρονίων στις βιοαντιδράσεις.
  - Ορίζεται ως ο αριθμός ισοδύναμων διαθέσιμων ηλεκτρονίων ανά γραμμοάτομο C. Διαθέσιμα ηλεκτρόνια είναι αυτά τα οποία μεταφέρονται στο οξυγόνο κατά την οξείδωση μιας χημικής ένωσης προς CO_2 , H_2O και NH_3
  - Οι βαθμοί αναγωγής κάποιων κοινών στοιχείων είναι $\text{C}=4$, $\text{H}=1$, $\text{N}=-3$, $\text{O}=-2$, $\text{P}=5$ και $\text{S}=6$. Ο βαθμός αναγωγής οποιουδήποτε στοιχείου σε χημική ένωση είναι ίσος με το σθένος του συγκεκριμένου στοιχείου.

Βαθμός αναγωγής

Βαθμός αναγωγής και βάρος ενός ισοδύναμου άνθρακα ενός γραμμομορίου διαφόρων χημικών ενώσεων και βιομάζας.

Χημική ένωση	Μοριακός τύπος	Βαθμός αναγωγής, γ	Βάρος, m
Βιομάζα	$\text{CH}_{1.64}\text{N}_{0.16}\text{O}_{0.52}$	4.17 (NH_3)	24.5
	$\text{P}_{0.0054}\text{S}_{0.005}''$	4.65 (N_2)	
		5.45 (HNO_3)	
Μεθάνιο	CH_4	8	16.0
n- Αλκάνιο	$\text{C}_{15}\text{H}_{32}$	6.13	14.1
Μεθανόλη	CH_4O	6.0	32.0
Αιθανόλη	$\text{C}_2\text{H}_6\text{O}$	6.0	23.0
Γλυκερόλη	$\text{C}_3\text{H}_8\text{O}_3$	4.67	30.7
Μαννιτόλη	$\text{C}_6\text{H}_{14}\text{O}_6$	4.33	30.3
Οξικό οξύ	$\text{C}_2\text{H}_4\text{O}_2$	4.0	30.0
Γαλακτικό οξύ	$\text{C}_3\text{H}_6\text{O}_3$	4.0	30.0
Γλυκόζη	$\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$	4.0	30.0
Φορμαλδεΰδη	CH_2O	4.0	30.0
Γλυκονικό οξύ	$\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_7$	3.67	32.7
Ηλεκτρικό οξύ	$\text{C}_4\text{H}_6\text{O}_4$	3.50	29.5
Κιτρικό οξύ	$\text{C}_6\text{H}_6\text{O}_7$	3.0	33.5
Μυρμηκικό οξύ	CH_2O_2	2.0	46.0
Οξαλικό οξύ	$\text{C}_2\text{H}_2\text{O}_4$	1.0	45.0

B. Atkinson & F. Matitova, *Biochemical Engineering and Biotechnology Handbook* Macmillan, Inc., New York, 1983.

Συντελεστής απόδοσης

- Ο συντελεστής απόδοσης εκφράζεται συνήθως σε g κυτταρικής μάζας ανά g υποστρώματος.
- Ως **υπόστρωμα** θεωρούμε το **περιοριστικό θρεπτικό συστατικό**, το οποίο ορίζεται ως το συστατικό που θα εκλείψει πρώτο αν η αντίδραση (η ανάπτυξη) προχωρήσει μέχρι τέλους.
- Εν γένει διαφοροποιείται αυτό το στοιχειομετρικά περιοριστικό θρεπτικό συστατικό από το θρεπτικό συστατικό που καθορίζει (περιορίζει) και τον ρυθμό ανάπτυξης.

Συντελεστής απόδοσης

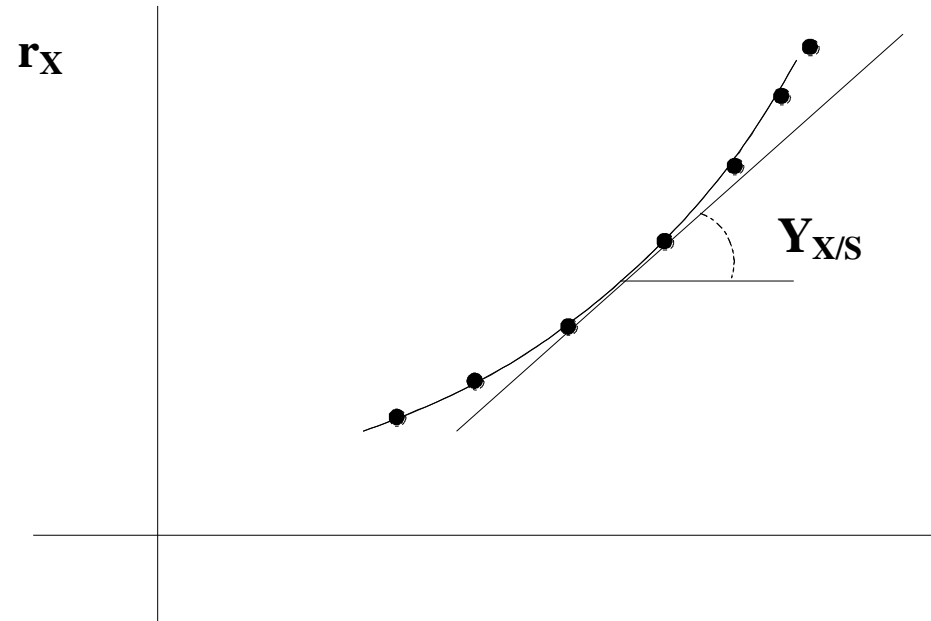
- Ο συντελεστής απόδοσης εξαρτάται από :
  - Το ρυθμό ανάπτυξης
  - Τη θερμοκρασία
  - Το είδος του οργανισμού
  - Το λόγο άνθρακα/αζώτου
  - Την ύπαρξη οξυγόνου
  - Το pH

Κατ' επέκταση η μικροβιακή ανάπτυξη δεν παρουσιάζει σταθερή στοιχειομετρία

Απόδοση

$$Y_{X/S} = \frac{\Delta X}{\Delta S} = \frac{X_t - X_0}{S_0 - S_t} = \frac{r_X}{r_S}$$

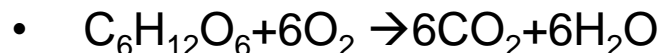

- r_X και r_S οι ρυθμοί παραγωγής βιομάζας και κατανάλωσης υποστρώματος αντίστοιχα,
- X_t και X_0 η βιομάζα σε χρόνους t και 0 αντίστοιχα
- S_t και S_0 το θρεπτικό υπόστρωμα σε χρόνους t και 0 αντίστοιχα
- πρόκειται για μακροσκοπική ποσότητα που προσδιορίζεται πειραματικά από την κλίση της καμπύλης του r_X ως προς r_S

Πρόβλεψη συντελεστών απόδοσης

- Στις αερόβιες ζυμώσεις ο συντελεστής απόδοσης σε κυτταρική μάζα ανά διαθέσιμο ηλεκτρόνιο στα μόρια του οξυγόνου και με την αμμωνία ως πηγή αζώτου είναι περίπου 3.14g ξηρού βάρους κυττάρων.
- Όταν ο αριθμός των μορίων οξυγόνου ανά mole καταναλωθέντος υποστρώματος είναι γνωστός, μπορεί να υπολογισθεί ο συντελεστής απόδοσης σε κυτταρική μάζα, $Y_{x/s}$. Ο αερόβιος καταβολισμός της γλυκόζης παριστάνεται από την ακόλουθη εξίσωση.

- Ο συνολικός αριθμός διαθέσιμων ηλεκτρονίων σε 1 mole γλυκόζης είναι 24. ο συντελεστής απόδοσης σε κυτταρική μάζα ανά διαθέσιμο ηλεκτρόνιο είναι $Y_{x/s} = 24(3.14) = 76$ g ξηρού βάρους κυττάρων ανά/mole
- Ο συντελεστής απόδοσης σε κυτταρική μάζα που προβλέπεται από την εφαρμογή της συγκεκριμένης μεθοδολογίας είναι $Y_{xs} = 76/180 = 0.4$ g ξηρού βάρους κυττάρων ανά g/γλυκόζης

***Thank you for your kind
attention***

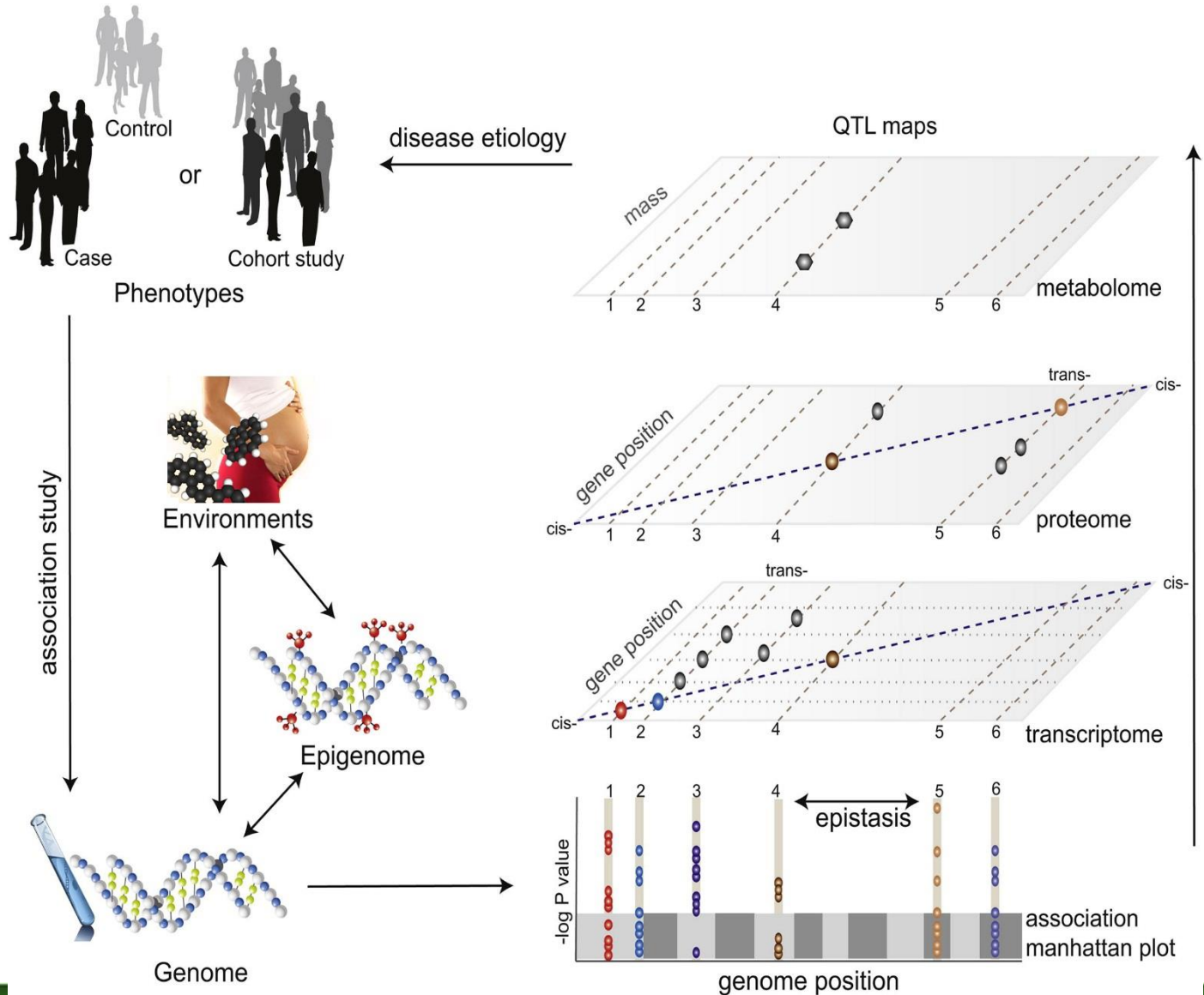

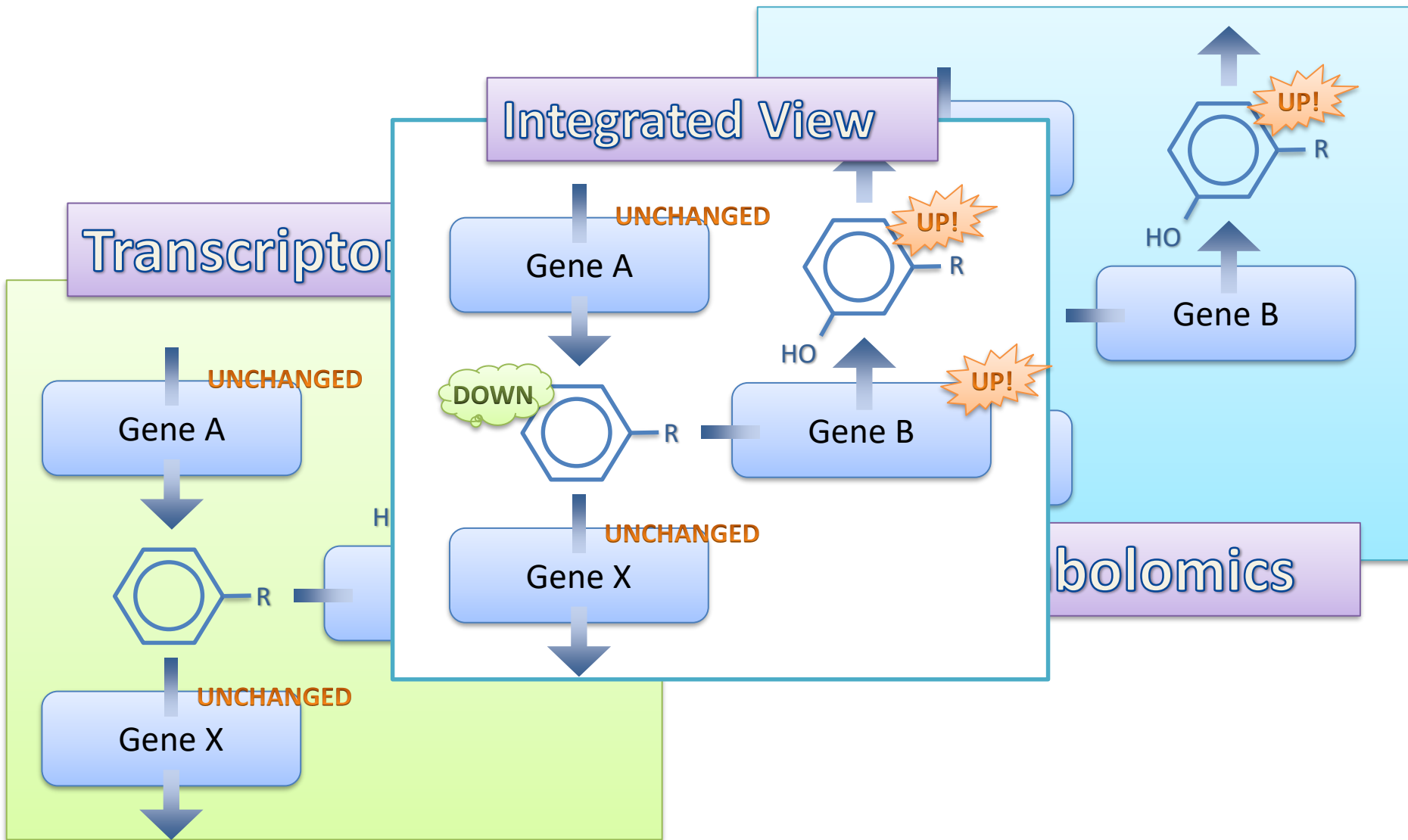
www.enve-lab.eu

A connectivity perspective to environmental health

Coupled EWAS-GWAS methodology The HEALS paradigm

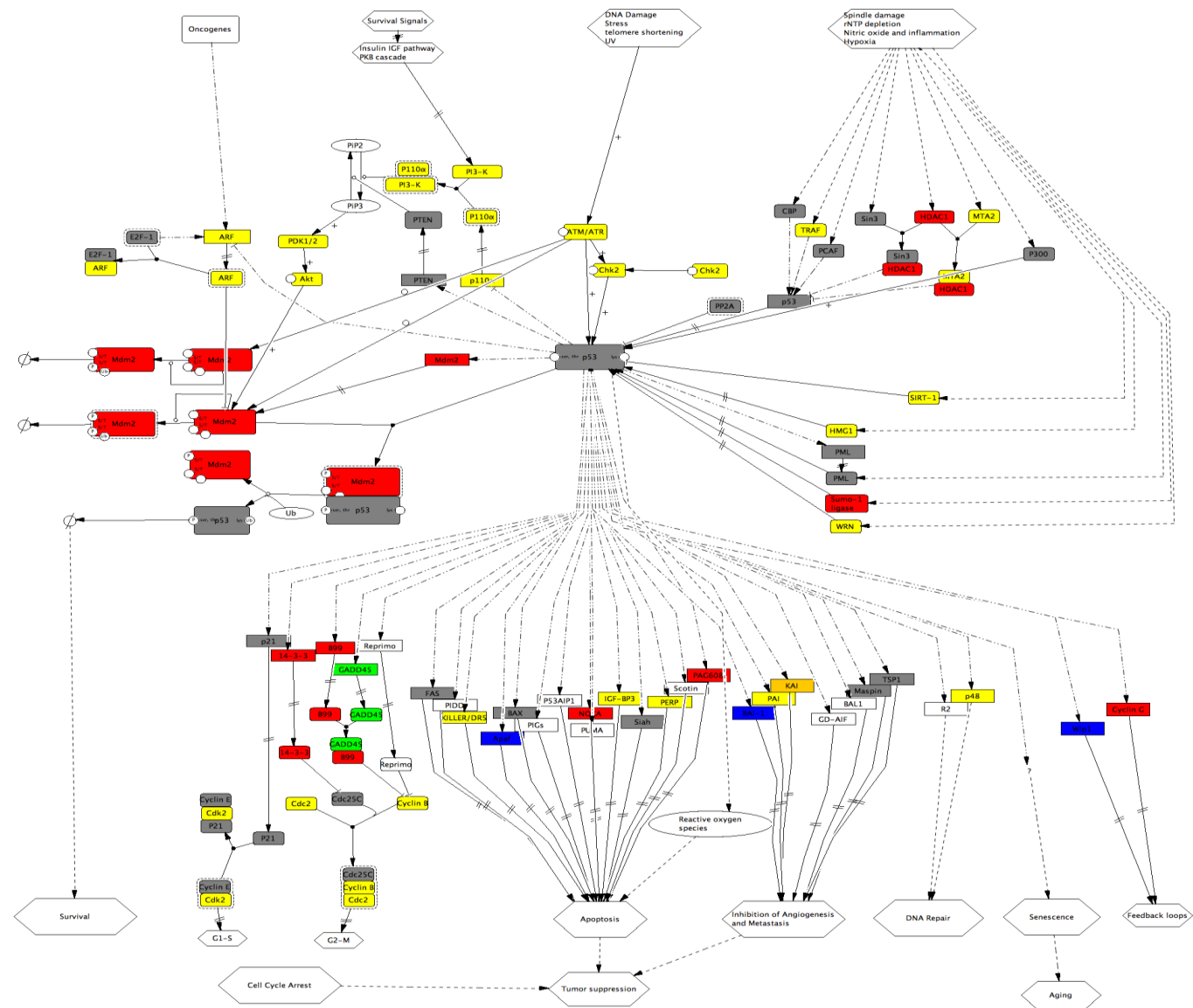

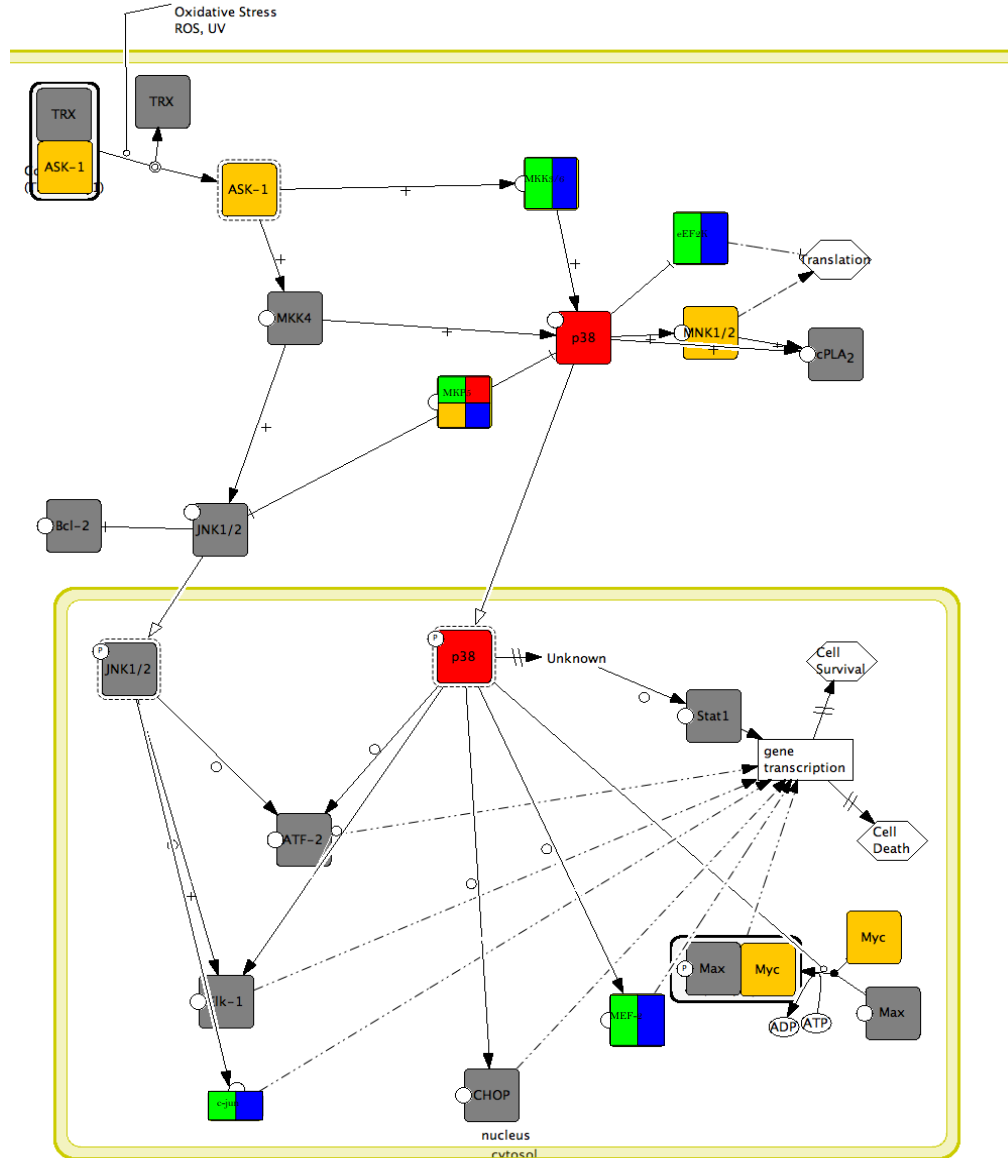
p53 Pathway: differential modulation of gene expression in A549 cells by Indoor Air Mix and components

IAM: red
Aromatics: green
Aldehydes: orange
Terpens: blue
Yellow: components in more than one treatment

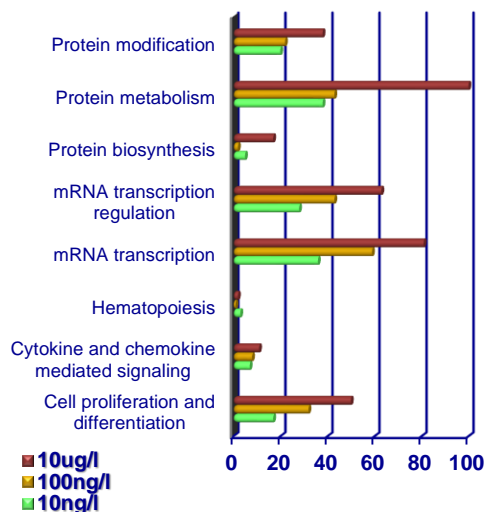
Oxidative stress pathway

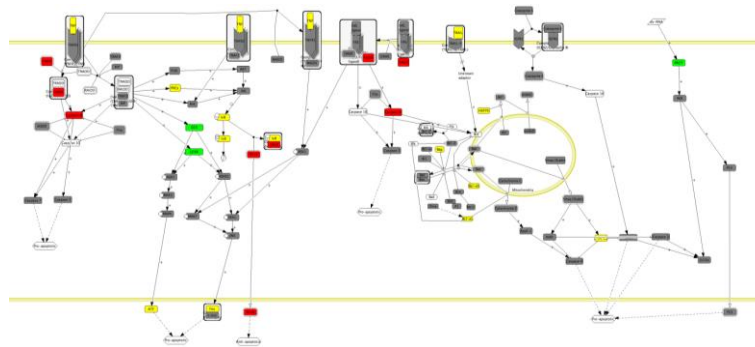
- = Indoor Air Mix
- = Formaldehyde
- = Terpenes
- = Aromatics

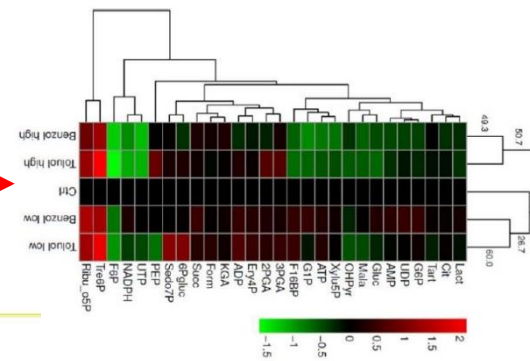
Multi-omics responses and associations

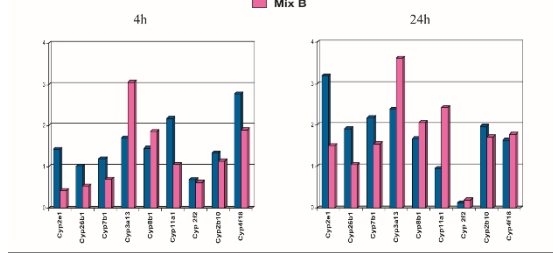
Apoptosis Signaling Pathway

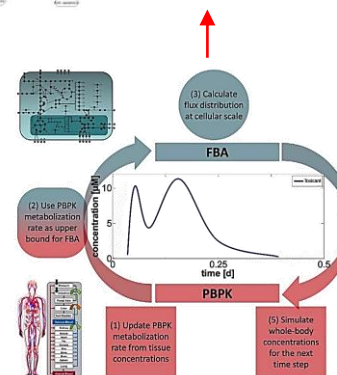
Identification of differentially expressed proteins

Mix A
Mix B

Transcriptomics responses to chemical BTEX mixtures

Extracellular perturbations on metabolic states

Identification of AML metabolomic fingerprint

